

DE APOSTOLISCHE GELOOFSBELIJDENIS

Een vast onderdeel van de viering van de Eucharistie is de geloofsbelijdenis. Hier spreken of zingen we uit wat ons geloof inhoudt en wat ons met elkaar verbindt. *Credo*: 'Ik geloof in God, de almachtige Vader...'. Wie zegt 'Ik geloof', zegt 'Ik beken me tot wat *wij* geloven'. De belijdenis is een teken van herkenning en van gemeenschap onder de gelovigen. De meest gebruikelijke versie is de Apostolische Geloofsbelijdenis (AGB). Deze bestaat uit twaalf geloofsregels. Daarnaast is er een langere versie van Nicea (jaar 325), later aangevuld te Constantinopel (381) en bekrachtigd op de twee eerste oecumenische concilies. Deze versie is een verdere uitbreiding en uitwerking van de leer van de Kerk (bijvoorbeeld over de relatie tussen de Zoon en de Vader) en een verdediging tegenover de ketterijen van die tijd. In de Oosterse Kerken wordt het gebruikt in plaats van de AGB.

De AGB bevat in zeer korte vorm de samenvatting van ons geloof. Het is een liturgisch gedicht in de vorm van gebed en aanbidding. De meeste gelovigen kennen tijdens de viering van de eucharistie minstens twee gebeden uit hun hoofd: het Onze Vader en de AGB. Met deze belijdenis wordt de Dienst van het Woord afgesloten en begint de Dienst van de Eucharistie. In de bundel *Gezangen voor Liturgie* (GvL) is de tekst van de AGB te vinden onder nummer 722 en als gezang met drie melodieën onder de nummers 271, 272 en 273.

Tot de 17de eeuw geloofde men dat de apostelen de AGB op het Pinksterfeest hadden opgesteld. Elke apostel zou één regel hebben geschreven. Als eerste Petrus met 'Ik geloof in God, de almachtige Vader, Schepper van hemel en aarde'. Daarna Andreas met 'En in Jezus Christus, Zijn enige zoon, onze Heer'. En zo verder tot de laatste apostel met 'en het eeuwig leven. Amen'. Kritiek van vooral Erasmus maakte een einde aan deze legende. Hoewel het woord 'apostolisch' suggereert dat de apostelen bemoeienis zouden hebben gehad met de formulering van de belijdenis, laat het Nieuwe Testament zien dat dit niet waar kan zijn. Nergens in het NT wordt melding gemaakt van een bijeenkomst van de apostelen voor het samenstellen van een geloofsbelijdenis. Ook de Kerkvaders hebben in de eerste eeuwen van het Christendom de apostelen nooit als de auteurs aangemerkt. De AGB verwijst naar de apostelen omdat het een getrouwe samenvatting is van het geloof van de apostelen. Het is de oudste geloofsbelijdenis van het christelijk geloof.

De AGB ontstond geleidelijk uit de belijdenis van Petrus: 'U bent de Messias, de Zoon van de levende God' (Mt. 16:16) en uit het geloofsleven en de praktische behoeften van het vroege Christendom. Het kreeg zijn eerste vorm in de liturgie voor de Doop. Nadat de geloofsleerlingen met behulp van de geloofsbelijdenis in het geloof onderwezen waren,

beleden zij met Pasen tijdens de doop hun geloof met het uitspreken van de belijdenis. Dit ging in de vorm van vraag en antwoord. Na het afleggen van de belijdenis en het doopsel werd de kandidaat opgenomen in de gemeenschap van gelovigen en toegelaten tot de eucharistie.

De twaalf regels van de AGB bevatten in het kort de inhoud en het verhaal van de Bijbel. De eerste regel verwijst naar het eerste Bijbelboek *Genesis* (de schepping van hemel en aarde) en de laatste regel naar het boek *Openbaring* (de eindtijd). Daartussen ligt het Oude Testament met zijn nadruk op de Vader en het Nieuwe Testament met het leven van Jezus (geboorte, lijden, kruisiging, dood en verrijzenis), de uitstorting van de Geest in de *Handelingen* en het werk van de vroege Kerk in de *Brieven*.

De versie van de AGB zoals wij die nu kennen dateert uit de 8ste eeuw. In de 2de eeuw waren al vroege vormen van de belijdenis in gebruik. De eerste Latijnse tekst met commentaar van Rufinus stamt uit de 4de eeuw. Hierin vinden voor het eerst een artikel over de plaats waar de ziel van Jezus verbleef tussen Zijn dood aan het kruis op Goede Vrijdag en Zijn opstanding op Paaszondag, namelijk in het dodenrijk waar de zielen na hun dood verbleven (de onderwereld: Hades in het Grieks en Sheol in het Hebreeuws). Zo ook de ziel van Jezus. Het artikel 'die nedergedaald is in het dodenrijk', als een latere toevoeging aan de belijdenis, heeft steeds geleid tot veel discussies. In sommige vroegere belijdenissen is de afdaling van Jezus gezien als een dubbele bevestiging van Zijn dood en begraving. 'Hij is toch echt dood!' Sommige geleerden waren van mening dat deze toevoeging overbodig was. Het was voldoende om te zeggen: 'Hij [Jezus] is gekruisigd, gestorven en begraven en op de derde dag verrezen uit de doden'. Ook vandaag nog krijgt deze weglating steun. Later is de formulering 'die nedergedaald is in het dodenrijk' vervangen door 'die nedergedaald is ter helle'. Waarin het woord 'hel' nog niet de betekenis had die het nu heeft als plaats van straf voor de verdoemden. Maar daarover een volgende keer.

Foto: Afbeelding van de legende: de apostelen stellen de Geloofsbelijdenis samen (Somme le Roy, manuscript 13de eeuw)

SV

In: *Rondom Johannes*, jgr. 10, nr. 1, Februari 2024.

Literatuur

Allison, J. (2021). *On the development of the Apostles' Creed*. Academic paper, Athens State University. <https://www.researchgate.net/publication/350416948>.

Catholic Encyclopedia (1907-1912). *Apostles' Creed*. <https://www.catholic.org/encyclopedia/php?id=935>

Hart, T. (2022). *Confessing and believing: The Apostles' Creed as script for the Christian life*. 1517 Media: Fortress Press.

Katechismus van de Katholieke Kerk (1995). Brussel: Licap; Utrecht: Rooms-Katholiek Kerkgenootschap.

Koopman, B. (z.j.). *De ontstaansgeschiedenis van de Apostolische Geloofsbelijdenis ofwel De staf des geloofs* (36 pagina's). www.academia.edu

Maxwell, D. (2015). The Nicene Creed in the Church. *Concordia Journal*, 41(1), 13-22. <http://scholar.csl.edu/cj.vol41/iss1/3>

- Palmer, L. (2015). *Re-encountering the Apostles' Creed in an emerging church context*. Doctoral dissertation, Theological School, Drew University, New Jersey.
- Schaff, P. (1931, 6th ed.). *The Creeds of Christendom with a history and critical notes*. Bibliotheca Symbolica Ecclesiae Universalis. Union Theological Seminary, New York.
<https://www.ccel.org/ccel/schaff/creeds1.all.html?srcBook=Heb&srcCh=2&srcV=6#highlight>.
- Steindl-Rast, D. (2009). *Dieper dan woorden: Het Credo, een geloof dat verbindt*. Nijmegen: Valkhof Pers.
- Wikipedia: *Apostles' Creed*. https://en.wikipedia.org/wiki/Apostles%27_Creed